

Odabrana dela Žozea Saramaga

S OVOG I S ONOG SVETA
 SA TLA IZDIGNUTI
 SEDAM SUNACA I SEDAM MESEČINA
 GODINA SMRTI RIKARDA REIŠA
 KAMENI SPLAV
 POVEST O OPSADI LISABONA
 JEVANĐELJE PO ISUSU HRISTU
 OGLED O SLEPILU
 SVA IMENA
 PEĆINA
 UDVOJENI ČOVEK
 OGLED O LUCIDNOSTI
 SMRT I NJENI HIROVI
 PUTOVANJE JEDNOG SLONA
 KAIN

SARAMAGO

SMRT I NJENI HIROVI

Prevela s portugalskog
 Tanja Štrbac

 Laguna

Naslov originala:
 José Saramago
 AS INTERMITÊNCIAS DA MORTE

Copyright © José Saramago e Editorial Caminho – 2005, by
 arrangement with Literarische Agentur Mertin Inh. Nicole
 Witt e. K., Frankfurt am Mein, Germany
 Translation copyright © 2011 za izdanje na srpskom, LAGUNA

Pilar, mojoj kući

Sledećeg dana niko nije umro. Ova okolnost, potpuno suprotna zakonima života, veoma je uznemirila duhove, što je bila posledica u svim svojim vidovima opravdana, dovoljno je prisetiti se da u četrdeset tomova opšte istorije nije bilo članka, ni jednog jedinog slučaja koji bi pokazao da je ikada došlo do slične pojave, naime, da je prošao čitav jedan dan, sa svih svojih dvadeset i četiri sata, dnevnih i noćnih, jutarnjih i večernjih, a da se nije dogodilo da neko premine zbog bolesti, zbog nekog kobnog pada, nekog uspešno izvršenog samoubistva, baš ništa nije se dogodilo, doslovno ništa. Čak ni jedna od onih automobilskih nesreća, tako čestih u vreme slavljeničkih prigoda, kada razigrana neodgovornost i preterivanje u alkoholu izazivaju jedno drugo na putevima kako bi odlučili o tome ko će prvi uspeti da stigne do smrti. Doček nove godine nije za sobom ostavio uobičajenu i zlosrećnu reku smrti, kao da je stara atropa otvorenih čeljusti odlučila da na jedan dan odloži svoje makaze. S druge strane, krvi je bilo, i to ne malo. Bunovni, zbunjeni, potreseni, savlađujući s teškom mukom mučninu, vatrogasci su izvlačili iz legura uništenih automobila trošna ljudska tela koja

jednog srčanog veterana koji je, u odsudnom trenutku, bio izazvao i porazio smrt. Onoliko koliko se zasad zna, neće ponovo biti pridana naročita važnost činjenici da se dotični dedica nalazio u stanju duboke i, prema svim indicijama, nepovratne kome.

Premda reč kriza zasigurno nije najadekvatnija reč kojom bi bili okarakterisani nesvakidašnji događaji o kojima pripovedamo, budući da bi bilo apsurdno, neprilično i u suprotnosti sa najprostijom logikom govoriti o krizi u jednoj egzistencijalnoj situaciji prilivilegovanoj upravo odsustvom smrti, razumljivo je da neki građani, braneći ljubomorno svoje pravo da budu istinito informisani, pitaju sami sebe, kao i jedni druge, šta se to do đavola događa sa vladom, koja do sada nije dala ni najmanji znak života. Istina je da je ministar zdravlja, od koga je zatraženo obaveštenje u kratkoj pauzi između dva sastanka, objasnio novinarima da bi, imajući u vidu nedostatak informacija neophodnih da bi se prosuđivalo, svaka zvanična izjava neminovno bila preurnjena. Upoređujemo informacije koje nam stižu iz čitave zemlje, dodao je, i zaista ni u jednoj od njih nema pomena o umiranjima, ali je lako pretpostaviti da, s obzirom da smo iznenađeni kao i svi ostali, još uvek nismo spremni da objavimo naša preliminarna saznanja o izvorima ovog fenomena i o pojavama sa kojima je on u vezi, kako sadašnjim tako i budućim. Moglo je sve ostati na ovome, što bi, imajući u vidu težinu situacije, bio dovoljan razlog da budemo zahvalni, ali poznati poriv da se ljudi pozovu na smirenost u vezi sa svačim i ničim, da budu mirni u svom oboru ma šta bilo, ono uzmicanje koje se među političarima, pogotovo ako su iz vlade, pretvorilo u njihovu drugu prirodu, da ne kažem u automatizam, mehanički pokret, dovelo je ministra zdravlja do toga da okonča izjavu na najgori način,

Kao odgovorni za ministarstvo zdravlja, uveravam sve vas koji me slušate da ne postoji nikakav razlog za paniku, Ako sam dobro razumeo ovo što sam upravo čuo, primetio je jedan novinar tonom koji nije trebalo da se čini previše ironičnim, po vašem mišljenju, gospodine ministre, činjenica da niko ne umire nije alarmantna, Tačno, to je ono što sam, iako drugim rečima, izjavio, Gospodine ministre, dozvolite mi da vas podsetim da je još juče bilo ljudi koji su umirali i da nikome nije prolazilo kroz glavu da bi to moglo biti alarmantno, To je prirodno, običaj je da se umire a smrt postaje alarmantna samo onda kada se broj umrlih poveća, u ratu, zbog epidemije, na primer, Odnosno onda kada je broj smrtnih slučajeva iznad uobičajenog, Moglo bi se tako reći, Ali, sada kada je nemoguće naći nekoga ko bi bio spreman da umre, i kada, gospodine ministre, tražite od nas da ne paničimo, složićete se sa mnom da je to, u najmanju ruku, prilično paradoksalno, Bila je to stvar navike, priznajem da taj slučaj nije trebalo da bude nazvan terminom alarmantno, Koju biste onda drugu reč upotrebili, gospodine ministre, pitam vas ovo kao novinar ponosan na to što, svestan svojih dužnosti, brinem o tome da upotrebim tačnu reč kad god je to moguće. Blago ljutit zbog ove upornosti, ministar je suvo odgovorio, Ne jednu već četiri, Koje četiri, gospodine ministre, Ne gajimo varljive nade. Bio bi to, bez sumnje, jedan dobar i pošten naslov u novinama za sledeći dan, ali direktor, nakon što se konsultovao sa svojim šefom redakcije, smatrao je nepreporučljivim, takođe iz perspektive jednog preduzetnika, politi tom kantom ledene vode narodni entuzijazam, Stavite isti onaj kao i uvek, nova godina, novi život, rekao je.

U zvaničnom obaveštenju, najzad objavljenom kasno uveče, šef vlade je potvrdio da u čitavoj zemlji od početka

nove godine nije zabeležena nijedna smrt, pozvao na ume-
renost i osećaj odgovornosti prilikom eventualnih ocenji-
vanja i tumačenja ove neobične okolnosti, podsetio na to
kako ne bi trebalo isključiti ni pretpostavku da se radi o
jednoj srećnoj okolnosti, o jednoj kosmičkoj zgodi tek slu-
čajnoj i bez kontinuiteta, o jednom vanrednom spletu neo-
čekivanih slučajnosti u jednačini prostor-vreme, ali da su,
za svaki slučaj, u cilju istrage već bili započeti kontakti sa
inostranim organizacijama kompetentnim za to da se vlada
osposobi za jednu utoliko efikasniju ukoliko bolje usklade-
nu akciju. Pošto je objavio ova pseudonaučna razmišljanja,
kao i ona sa ciljem da stišaju, zbog toga što su nejasna, ne-
mir koji je vladao u državi, premijer je završio govor tvrde-
ći kako je vlada pripremljena za sve mogućnosti koje čovek
može da zamisli, odlučna da se hrabro i s neophodnom po-
držskom naroda suoči sa složenim društvenim problemima,
socijalnim, ekonomskim, političkim i moralnim, koje bi
konačno iščezavanje smrti neizbežno otvorilo u slučaju da
se to dokaže, a sve izgleda ukazuje na slutnju. Prihvaćemo
izazov besmrtnosti tela, uzviknuo je u zanosu, ako to bude
volja božja, kome ćemo zauvek zahvaljivati svojim molitva-
ma što je izabrao dobri narod ove zemlje kao svoje oruđe.
Znači, pomislio je šef vlade završavajući govor, da smo do
grla u nevolji. Nije mogao ni zamisliti do koje mere će ga
okovratnik stegnuti. Ni pola sata nije bilo prošlo kada je,
već u službenom automobilu koji ga je vozio do kuće, pri-
mio poziv od kardinala, Dobro večer, gospodine premijeru,
Dobro večer, vaša eminencijo, Zovem vas da vam kažem ka-
ko sam duboko potresen, Ja takođe, vaša eminencijo, situa-
cija je veoma ozbiljna, ozbiljnija od svih koje je ova zemlja
morala da proživi do danas, Ne radi se o tome, O čemu se
onda radi, vaša eminencijo, Uz dužno poštovanje, žalosno

je da se, dok ste pisali izjavu koju sam upravo čuo, gospo-
dine premijeru, niste setili onoga što čini temelje, noseće
stubove, kamen temeljac, potporni kamen naše svete vere,
Vaša eminencijo, oprostite mi, bojim se da nisam shvatio
šta želite time reći, Bez smrti, dobro me slušajte, gospodine
premijeru, bez smrti nema ni vaskrsnuća, a bez vaskrsnuća
nema ni crkve, Do đavola, Nisam shvatio ovo što ste sad re-
kli, ponovite, molim vas, Čutao sam, vaša eminencijo, vero-
vatno da zbog neke interferencije uzrokovane atmosferskim
elektricitetom, zbog statike, ili samog problema pokriveno-
sti, satelit ponekad zakaže, rekli ste, vaša eminencijo, Rekao
sam ono što je svaki katolik, a vi gospodine niste izuzetak,
u obavezi da zna, da bez vaskrsnuća nema crkve, osim to-
ga, kako vam je samo palo na pamet da bi bog mogao že-
leti sopstveni kraj, tvrditi tako nešto je potpuno svetogrđe,
možda i gore od svih bogohuljenja, Eminencijo, nisam ja
rekao da bog želi svoj sopstveni kraj, Zapravo, tačno tim
rečima niste, ali dopustili ste mogućnost da besmrtnost te-
la potiče od božje volje, nije potrebno da čovek bude dok-
tor iz oblasti transcendentalne logike da shvati da onaj ko
kaže jedno, govori i drugo, Eminencijo, molim vas, verujte
mi, bila je to jedna obična fraza izgovorena sa ciljem da
ostavi utisak, jedna figura u govoru, ništa više, dobro znate
da politika ima potrebe za tim, Crkva ih takođe ima, go-
spodine premijeru, ali mi dobro promislimo pre nego što
otvorimo usta, ne govorimo samo da bismo govorili, raz-
mišljamo o dugoročnim posledicama, naša specijalnost je,
ako želite da vam dam sliku kako biste bolje razumeli, bali-
stika, Žao mi je, eminencijo, Na vašem mestu i meni bi bilo.
Kao da je procenjivao vreme za koje će granata pasti, kardi-
nal je napravio pauzu, pa je, mekšim tonom, ljubaznijim,
nastavio, Voleo bih da znam, gospodine premijeru, da li ste

upoznali njegovo veličanstvo sa izjavom pre nego što ste je pročitali pred sredstvima javnog informisanja, Naravno, eminencijo, budući da se radilo o jednoj tako osetljivoj stvari, I šta je na to rekao kralj, ako nije državna tajna, Činilo mu se da je to u redu, Da li je na kraju dao kakav komentar, Izvanredno, Izvanredno šta, To je ono što mi je njegovo veličanstvo reklo, izvanredno, Hoćete da kažete da je i on hulio na boga, Nisam kompetentan da iznosim sud takve prirode, eminencijo, život u sopstvenim grehovima zadaje mi dovoljno muka, Moraću da porazgovaram sa kraljem, da ga podsetim da će u situacijama poput ove, tako zbunjujuće, tako delikatne, samo verno i nepokolebljivo pridržavanje dokazanih doktrina naše svete majke crkve moći spasti državu od užasnog haosa koji će se na nas obrušiti, Vaša eminencija će odlučiti, na vama je to da uradite, Pitaću njegovo veličanstvo da li mu je draže da gleda kraljicu-majku u večitoj agoniji, kako bespomoćno leži u postelji iz koje nikada više neće ustati, nečistog tela koje nedostojno prikiva joj dušu, ili da je vidi, kroz umiranje, kako trijumfuje nad smrću, u večnoj i blistavoj slavi nebeskoj, Niko ne bi oklevao u odgovoru na to, Da, ali suprotno onome što se misli, nisu toliko odgovori ti koji me brinu, gospodine premijeru, već pitanja, mislim na naša, očigledno, pogledajte kako ona obično imaju, istovremeno, jedan jasan cilj i jednu nameru koja se iza krije, postavljamo ih ne samo kako bismo dobili odgovore na ono što je u tom trenutku potrebno da ispitanici čuju iz vlastitih usta, već i da se polako utre put za buduće odgovore, Manje-više kao i u politici, eminencijo, Tako je, ali prednost crkve je u tome što, iako se ponekad tako ne čini, baveći se onim što je na površini, ona upravlja onim što je ispod. Došlo je do nove pauze koju je premijer prekinuo, Samo što nisam stigao kući, eminencijo, ali, ako

mi dozvolite, još bih želeo da vam postavim jedno kratko pitanje, Recite, Šta će učiniti crkva ukoliko nikada više niko ne umre, Nikada više je previše vremena, čak i kada se radi o smrti, gospodine premijeru, Mislim da mi niste odgovorili, eminencijo, Uzvraćam vam pitanjem, šta će država učiniti ukoliko nikada više niko ne umre, Država će pokušati da preživi, premda sumnjam da će u tome uspeti, ali crkva, Crkva je, gospodine premijeru, već toliko naviknuta da daje večite odgovore da ne mogu zamisliti da daje drukčije, Čak i onda kada im stvarnost protivreči, Od početka mi ne radimo ništa drugo nego protivrečimo stvarnosti, i evo nas ovde, Šta li će reći papa, Da sam ja on, neka mi bog oprost na taštini što se takvim zamišljam, naredio bih odmah da se stavi u opticaj nova teza, teza o odloženoj smrti, Bez dodatnih objašnjenja, Niko nikada od crkve nije tražio da objasni bilo šta, druga naša specijalnost, pored balistike, oduvek je bila da neutralizujemo, putem vere, znatiželjni duh, Laku noć, eminencijo, do sutra, Ako bog dâ, gospodine premijeru, samo ako bog dâ, Kako stvari stoje u ovom trenutku, ne čini se da bi on to mogao da izmeni, Ne zaboravite, gospodine premijeru, da se izvan granica naše zemlje i dalje umire sasvim normalno, a to je dobar znak, Pitanje je to tačke gledanja, eminencijo, možda tamo vani na nas gledaju kao na oazu, na vrt, jedan novi raj, Ili pakao, ako su pametni, Laku noć, eminencijo, želim vam miran i okrepljujući san, Laku noć, premijeru, ako smrt reši da se vrati ove noći, nadam se da se neće setiti vas, Ako pravda na ovom svetu nije tek puka reč, kraljica-majka bi trebalo da ode pre mene, Obecavam da vas sutra neću odati kralju, Veoma sam vam zahvalan na tome, eminencijo, Laku noć, Laku noć.

Bila su tri sata izjutra kada je kardinal morao da bude hitno prevezen u bolnicu zbog napada akutne upale slepog

creva, koja je zahtevala neodložnu hiruršku intervenciju. Pre nego što ga je tunel anestezije usisao, u onom munjevitom trenutku koji prethodi potpunom gubitku svesti, pomislio je na ono na šta su toliki drugi bili pomišljali, da bi mogao umreti tokom operacije, onda se setio da to više nije bilo moguće, i na koncu, u poslednjem blesku lucidnosti, još mu je prošla kroz glavu ideja da bi, kada bi uprkos sve- mu zaista umro, to značilo, paradoksalno, da je pobedio smrt. Ponesen neodoljivom žrtvenom željom, nameravao je da počne da preklinje boga da ga umori ali više nije bilo vremena da poslaže reči u red. Anestezija ga je poštedela najvećeg svetogrđa, želje da moći smrti prenese na jednog boga nadasve poznatog kao davaoca života.

Iako su ga izvrgle ruglu konkurenske novine koje su, zahvaljujući nadahnuću svojih glavnih urednika, uspevale da ispovrte najrazličitije i sadržajnije naslove, neki put dramatične, drugi put lirske, a neretko i filozofske ili misteriozne, ako ne i pune dirljive naivnosti kao što je bio slučaj sa popularnim dnevnim listom koji se zadovoljio pitanjem I šta će sada biti od nas, dodajući rečenici grafičku kičanku jednog velikog znaka pitanja poput repa, a pomenuti naslov Nova godina, Novi život, bez obzira na svoju zabrinjavajuću banalnost, pao je poput kašike u med nekima koji su, zbog prirode svog temperamenta ili stečenog obrazovanja, preferirali iznad svega udobnost jednog manje-više pragmatičnog optimizma, čak i kada bi imali razloga da posumnjaju da se može raditi o pukom i možda prolaznom prividu. Provodeći život, do ovih dana pometnije, u onome što su zamišljali kao najbolji od svih mogućih i verovatnih svetova, otkrivali su sa užitkom da je ono najbolje, ono uistinu najbolje bilo to što se sada događalo, da su već tamo imali, nadohvat ruke, jedan jedinstven život, predivan, bez svakodnevnog straha od škrgutanja parkinijevih makaza,

besmrtnost u otadžbini koja nam je dala život, osiguran od metafizičkih neprijatnosti i gratis za sve, bez ijednog zatvorenog pisma koje treba da se otvori u smrtnom času, ti u raj, ti u čistilište, ti u pakao, na tom raspuću su se u nekim drugim vremenima, dragi saputnici u ovoj dolini suza zvanog zemlja, razdvajale naše sudbine na onome svetu. Kako su stvari stajale, niskotiražne ili problematične novine nisu imale drugog rešenja, a sa njima i slične televizije i radio-stanice, nego da se prepuste plimi kolektivne radosti koja se pronosila od severa ka jugu, od istoka prema zapadu, unoseći svežinu u bojažljive umove i odvlačeći daleko od pogleda dugačku senku tanatosa. Kako su dani prolazili, i videći da zaista niko nije umirao, i pesimisti i skeptici su se malo-pomalo i, spočetka u malom broju, kasnije u masama, priklanjali *mare magnumu* građana koji su koristili svaku priliku da izađu na ulicu i proklamuju, i uzvikuju kako je, sad već jeste, život lep.

Jednoga dana, izvesna nedavno obudovela gospođa, ne nalazeći drugi način da iskaže iznenadnu sreću koja joj je preplavila biće, premda sa blagim bolom, znajući da, pošto nema umiranja, nikada više neće videti oplakanog pokojnika, dosetila se da okači na ocvetalom balkonu prema ulici ispred svoje trpezarije nacionalnu zastavu. Bilo je to, što se kaže, rečeno – učinjeno. Za manje od četrdeset i osam sati pozastavljanje se proširilo po čitavoj zemlji, boje i simboli zastave postali su deo pejzaža, sa većom uočljivošću u gradovima iz prostog razloga što uživaju veći broj terasa i prozora nego sela. Bilo je nemoguće odoleti jednom takvom patriotskom žaru pogotovo što su, potekle ko zna otkud, počele da kruže izvesne uznemirujuće, da ne kažem otvoreno preteće izjave, kao, na primer, Onaj ko ne stavi besmrtnu zastavu domovine na prozor svoje kuće, ne zaslužuje

da živi, Oni koji ne budu hodali sa zastavom naočigled svijetu, to je zato što su se prodali smrti, Pridružite nam se, budite patriote, kupite zastavu, Kupite drugu, Kupite još jednu, Dole neprijatelji života, sreća njihova što više nema smrti. Ulice su bile pravi-pravcati tabor razvijenih zastava koje vijore na vetru i kad duva i kad ne duva, propisno postavljen električni ventilator služio bi ponekad u tu svrhu, a ako snaga uređaja i nije bila dovoljna da bi se barjak junački vijorio, proizvođači zvuke poput praskova od biča kakvi pobuđuju borilački duh, bar je postizao da se boje domovine dostojanstveno talaskaju. Bilo je malobrojnih koji su se tajno sašaptavali da je ovo preterivanje, jedna neprimerenost, da pre ili kasnije neće biti drugog rešenja nego da se povuče čitavo to more zastava, što pre to bolje, jer kao što previše šećera u pudingu uništava nepce i škodi procesu varenja, tako će se i normalno i više nego opravdano poštovanje nacionalnih amblema na kraju pretvoriti u ruglo ukoliko dozvolimo da eskalira u svojevrsnu uvredu časti, kakvu su predstavljali egzibicionisti u mantilu koje je sećanje već prezrelo. Pored toga, govorili su, ako su zastave izvešane u slavu činjenice da je smrt prestala da kosi, od dve stvari jedna je sigurna, ili ćemo ih skinuti pre nego što zasićeni počnemo da zbijamo šale na račun simbola otadžbine ili ćemo provesti ostatak života, odnosno večnost, da, baš to, večnost, menjajući ih svaki put kada izblede od kiše, kada ih pocepa vetar ili im sunce oduzme boju. Samo je veoma mali broj ljudi imao hrabrosti da tako, javno dirne u živac, jedan siroti čovek je za svoj antipatriotski odušak morao da plati batinama, premda ne do smrti koja ne beše prekratila njegov bedni život samo zato što je od početka godine u ovoj zemlji prestala da obavlja svoju dužnost.

No, nije sve zabava u životu, pored nekoliko njih koji se smeju uvek će biti i onih koji plaču, i to ponekad, kao što je ovde bio slučaj, iz istih razloga. Važne privredne grane, ozbiljno zabrinute zbog situacije, već su počele da iznose izraze svog nezadovoljstva nadležnima. Kako se i moglo očekivati, prve i formalne žalbe došle su iz pogrebnih preduzeća. Brutalno lišeni *materiae primae*, vlasnici su počeli da pribegavaju klasičnom gestu, hvatali su se rukama za glavu, jecajući turobno u horu, I šta će sad biti s nama, ali odmah zatim, pred slikom jedne katastrofalne propasti koja nikoga iz pogrebnog ceha neće poštediti, sazvali su generalnu gransku skupštinu i na kraju, nakon žučnih rasprava, utoliko neproduktivnih što su sve bez izuzetka udarile glavom o neuništivi zid odsustva saradnje smrti, iste one na koju su bili naviknuti, od očeva do sinova, kao na nešto što im je po prirodi pripadalo, na kraju su usvojili dokument namenjen da se uputi vladi nacije na razmatranje, dokument kojim se usvajao jedini konstruktivan predlog, daka-ko konstruktivan, ali jednako toliko i komičan, koji je bio predstavljen tokom debate, Smejaće nam se, upozorio je predsedavajući okruglog stola, ali priznajem da nemamo drugog izlaza, ili to ili propast delatnosti. Dokument je izveštavao o tome kako su, sazvani na vanrednu generalnu skupštinu svoje grane da bi ispitali izuzetno tešku krizu sa kojom su se suočili usled izostanka umiranja u čitavoj zemlji, predstavnici pogrebnih preduzeća, nakon detaljne i sveobuhvatne analize, u kojoj je iznad svega preovladavalo razumevanje za najviše interese nacije, došli do zaključka da je još uvek bilo moguće izbeći dramatične posledice onoga što će bez sumnje ući u anale kao najgora kolektivna nesreća koja se na nas obrušila od konstituisanja nacije, to će reći, da vlada odluči da proglasi obaveznom sahrane ili

spaljivanje svih domaćih životinja koje umru prirodnom smrću ili usled nezgode i da takve sahrane ili takva spaljivanja, uređena pravilima i odobrena, obavezno obavlja pogrebna industrija, imajući u vidu zasluge koje je pružala u prošlosti, kao svojevrsan javni servis koji se prenosio, u najdubljem smislu te reči, s kolena na koleno. U dokumentu je dalje stajalo, Očekujemo od vlade i da posveti više pažnje činjenici da neophodna ponovna prenamena industrije neće biti moguća bez ogromnih ulaganja, jer nije isto sahraniti jedno ljudsko biće i odvesti do konačnog počivališta jednu mačku ili jednog kanarinca, i zašto ne reći, jednog cirkuskog slona ili krokodila iz kade, budući da bi onda bilo potrebno preformulisati od vrha do dna naš tradicionalni *know how*, služeći se providenjem kao podrškom ovom preko potrebnom osavremenjivanju iskustva stečenog otkako su zakonom dozvoljena groblja za životinje, drugim rečima, ono što do sada nije izlazilo iz okvira sporedne delatnosti naše industrije, iako, ne poričemo, prilično unosne, pretvoriće se u jedinu aktivnost i na taj način, koliko god je moguće, preduprediti otpuštanje stotina, ako ne i hiljada predanih i vrednih radnika koji su se svakoga dana u svom životu hrabro suočavali sa stravičnom slikom smrti, a kojima ista ta smrt sada nezahvalno okreće leđa, Imajući u vidu sve navedene razloge zbog kojih Vam se, gospodine premijeru, obraćamo, u cilju zaslužene zaštite jedne profesije vrednovane hiljadama godina kao dobro od opšte koristi, izvolite razmotriti ne samo hitnost donošenja jedne povoljne odluke, već istovremeno i otvaranje linije povoljnih kredita ili, još bolje, a to bi došlo kao naručeno, kao pozlata na crno, jer to su naše boje, da ne kažem boje najelementarnije pravednosti, uvođenje zajmova iz nepovratnih fondova koji bi pomogli u omogućavanju brze revitalizacije naše grane

aktivnih škola koji o ovim stvarima uvek imaju šta da kažu, zadužena za osetljiv zadatak da promisli o tome šta će doneti budućnost bez smrti, dok će istovremeno pokušati da elaborira jedno prihvatljivo predviđanje novih problema sa kojim će društvo morati da se suoči, a najvažniji od njih neki su saželi u sledeće pitanje, Šta ćemo sa starima, kad već nema smrti da im skрати višak hira dugovečnosti.

Domovima za treće i četvrto doba, tim dobrotvornim ustanovama stvorenim iz obzira prema spokoju porodica koje nemaju vremena niti strpljenja da brišu sline, da vode brigu o opuštenim sfinkterima i da ustaju noću da dohvate nokšir, takođe nije trebalo mnogo da, kao što su to već učinile bolnice i pogrebna preduzeća, udare glavom o zid žalopojki. Iskreno govoreći, moramo priznati da neizvesnost u kojoj su se nalazili rastrzani, to jest, nastaviti ili ne primati štice, bila je jedna od najmučnijih koje bi mogle da stave u iskušenje pravične napore i talenat u planiranju svakog upravnika ljudskim resursima. Pogotovo zato što bi krajnji rezultat, a to je ono što karakteriše prave dileme, bio uvek isti. Do sada već naviknuti, kao i njihovi nezadovoljni primaoci intravenozne injekcije i venca od cveća sa grimiznom trakom, na sigurnost koja je bila rezultat konstantnog i nezaustavljivog smenjivanja životâ i smrti, jednih koji su dolazili i drugih koji su odlazili, domovi za treće i četvrte doba nisu želeli ni da pomisle na budućnost posla u kome objekti njihovih briga nikada ne menjaju lice i telo osim što ih svakoga dana prikazuju još tužnijim, dekadentnijim, žalosno raspadnutijim, lica koja se skupljaju, boraju i sparšuju poput suvog grožđa, a udovi su im sve više drhtavi i nesigurni kao barka koja uzaludno traga za kompasom što joj je ispao u more. Novi štice uvek je bio razlog za veselje za domove blaženog sumraka života, imao

je on ime koje bi bilo neophodno zadržati u sećanju, sopstvene navike unete iz spoljašnjeg sveta, hirove koji su bili samo njegovi, poput jednog opsednutog štice koji je svakoga dana morao detaljno da ispira četkicu za zube zato što nije podnosio da vidi u njoj ostatke paste za zube, ili one starice koja je iscrtavala porodična stabla svoje porodice a nikada nije uspevala tačno da pogodi imena koja je trebalo da okači na grane. Tokom nekoliko nedelja, dok navika ne oslabi pažnju prema hospitalizovanim, on bi bio novajlija, onaj blagosloveni u grupi, i bio je to poslednji njegov trenutak u životu čak i da potraje čitavu večnost, u životu koji je, kao što se kaže za sunce, počeo da sija za sve ljude ove sretne zemlje, za nas koji ćemo videti gašenje dnevne zvezde i koji ćemo nastaviti da živimo niko ne zna zašto ni krošto. Sada, međutim, taj novi gost, osim ako nije došao da popuni upražnjeno mesto i zaokruži budžet doma, jeste neko čija je sudbina unapred poznata, nećemo ga videti kako izlazi odavde da umre kod kuće ili u bolnici kao što se događalo u dobra stara vremena, dok bi drugi gosti zaključavali žurno vrata svojih soba da ih smrt ne bi posetila i njih takođe odnela, već znamo da je sve to stvar prošlosti koja se neće vratiti, ali neko iz vlade moraće da misli na našu sudbinu, na nas, na vlasnika, upravnika i zaposlene u domovima blaženog sumraka života, sudbina koja nas čeka je da neće imati ko da nas primi kada dođe čas da moramo spustiti drhtave ruke, izgleda da nismo čak ni gospodari onoga što je na neki način takođe naše bar zbog truda koji nam je zadavalo tokom tolikih godina, ovde bi trebalo primetiti da su zaposleni uzeli reč, zapravo hoćemo da kažemo da za nas neće biti mesta u staračkim domovima osim ako ne izbacimo ponekog štice, vlada se onomad već dosetila iste ideje za vreme debate o pretrpanosti bolnica, neka porodica ponovo preuzme svoje obaveze, rekli su, ali za to bi

bilo potrebno da je u njoj još moguće naći nekoga sa dovoljno razuma u glavi i mnogo energije u ostatku tela, darovi su to čiji rok, kao što znamo iz vlastitog iskustva i pogleda koji nam svet pruža, ima vek trajanja jednog uzdaha ako ga uporedimo sa ovom nedavno inaugurisanom večnošću, lek, osim stručnijeg mišljenja, bio bi umnogostručiti broj domova blaženog sumraka života, ne kao do sada, koristeći zgrade i manje palate koje su znale i za bolja vremena, već tako što će se iz temelja podizati velike zgrade, u obliku pentagona, na primer, ili vavilonske kule, knososkog lavirinta, i to prvo naselja a zatim gradove, nakon toga metropole ili, grubo rečeno, groblja živih gde bi se nesrećna i neodložna starost negovala kako bog zapoveda, ko zna do kad jer njihovi dani ne bi bili odbrojani, ali težak problem, a zbog njega se osećamo obavezni da skrenemo pažnju nadležnima, predstavlja to što vremenom neće samo biti sve više starih koji su primljeni u domove, već će biti potrebno i sve više ljudi koji bi se o njima brinuli, što bi prouzrokovalo da se romboid godišta brzo preokrene, ogromna masa starih našla bi se na vrhu, budući uvek u porastu, gutajući poput pitona nove generacije koje su, sa druge strane, većinom pretvorene u pomoćno osoblje i rukovodstvo domova pošto potroše najbolji deo svog života negujući starčice svih godišta, bilo normalnih, bilo metuzalema, sve to mnoštvo očeva, dedova, pradedova, čukundeda, navrdeda, kurđela, askurđela, kurlebala, surdepača, ožmikura i kurajbera, i nadalje *ad infinitum**, nakupiće se jedni za drugima kao listovi koji se odvajaju od drveća i padaju preko lišća prošlih jeseni, *mais où sont les neiges d'antan*** , od nepreglednih mravinjaka onih

* Lat.: u beskraj. (Prim. prev.)

** Franc.: O, gde je, bože, gde li je lanjski sneg? – refren iz *Balade o nekadašnjim gospama* Fransoa Vijona, u prepevu Stanislava Vinavera. (Prim. prev.)

koji su malo-pomalo živuckali gubeći zube i kosu, od vojske slabovidih i nagluvih, od onih koji krvare, od onih koji boluju od katarakte, od onih koji su polomili vrat, butne kosti, od paraplegičara, od onih koji su ispijeni bolešću sada besmrtni i koji nisu u stanju da zadrže ni slinu koja im curi niz bradu, vaše ekselencije, gospodo na vlasti, možda nam ne želite verovati, ali ono što nas čeka je najgora od svih noćnih mora koju je ikada jedno ljudsko biće moglo usniti, čak ni u mračnim pećinama kada je svuda vladao strah i trepet nije viđena slična stvar, kažemo to mi koji imamo iskustva iz prvog doma blagog sumraka života, istina je da je tada sve bilo u manjim razmerama, ali nečemu bi morala da nam služi mašta, ako želite da vam kažemo otvoreno, iskreno bismo pre smrt, gospodine premijeru, pre smrt nego takvu sudbinu.

Strašna pretnja dolazi da ugrozi opstanak naše industrije, izjavio je predstavnicima javnog informisanja predsednik udruženja osiguravajućih društava ukazujući na više hiljada pisama koja su, manje-više identičnim rečima, kao da su ih bili prepisali iz jednog jedinog koncepta, bila pristigla poslednjih dana u filijale s nalogom za hitno ukidanje polisa životnog osiguranja njihovih nosilaca. Tvrdili su da bi bilo apsurdno, s obzirom na javnu i opštepoznatu činjenicu da je smrt skratila sebi dane, da ne kažemo jednostavno glupo, nastavljati plaćati previsoke doprinose koji bi, bez bilo kakve vrste nadoknade, služili samo za to da se kompanije još više obogate. Ja ne mogu ovo da podnesem, vajkao se u post skriptumu jedan osiguranik posebno loše volje. Neki su išli još dalje, tražili su vraćanje već uplaćenih iznosa, ali odmah se videlo da je to bio samo pucanj u prazno radi rasterećenja savesti, da vide de li će da pogode. Na neizbežno pitanje novinara šta osiguravajuće kompanije

nameravaju da učine kako bi se suprotstavile paljbi teške artiljerije koja se iznenada ustremila na njih, predsednik udruženja je odgovorio da, iako pravni savetnici, u ovom trenutku, brižljivo proučavaju detalje polisa osiguranja u potrazi za najmanjom mogućnošću interpretacije koja bi, uvek naravno u strogom zakonskom okviru, omogućila da se jeretičnim osiguranicima, čak i protiv njihove volje, nametne obaveza uplaćivanja dokle god su živi, tačnije doveka, najbolje bi, međutim, bilo da im bude predložen pakt o saglasnosti, džentlmenki sporazum koji bi se sastojao u uvođenju jedne kratke klauzule u polise osiguranja kako zbog toga da se rektifikuje sadašnje stanje, tako i zbog njene validnosti u budućnosti, u kojoj bi bilo utvrđeno doba od osamdeset godina kao doba za obaveznu smrt, u figurativnom smislu, očigledno, požurio je predsednik da doda, osmehujući se snishodljivo. Na taj način, kompanije bi nastavile da potražuju premije savršeno normalno sve do datuma kada sretni osiguranik ne proslavi svoj osamdeseti rođendan, a to je trenutak kada bi, pošto se već pretvorio u nekoga ko je virtualno mrtav, izdao nalog za isplatu celokupnog iznosa od osiguranja što bi mu na vreme bilo ispunjeno. Trebalo je još dodati, a to ne bi bilo ništa manje zanimljivo, da će, u slučaju da tako budu želeli, klijenti moći obnoviti svoj ugovor na dodatnih osamdeset godina po čijem bi se isteku, u istu svrhu, registrovala druga smrt uz ponavljanje prethodnog postupka, i tako redom. Čula su se zadržana šaputanja i poneki pokušaj aplauza među novinarima upućenim statističkim računicama, na čemu je predsednik zahvalio blago klimajući glavom. Strateški i taktički, potez je bio savršen do te mere da su već sledećeg dana potekla reka pisma osiguravajućim kompanijama, a ove su proglašavale ništavim i stavljale van snage prethodne ugovore. Svi

osiguranici su se smatrali spremnima da prihvate predloženi džentlmenki sporazum zahvaljujući kome će se moći reći, bez preterivanja, da je ovo bio jedan od onih retkih slučajeva kada niko nije gubio a svi su dobijali. A naročito osiguravajuća društva, za dlaku spasena od propasti. Već se očekuje da će na predstojećim izborima predsednik udruženja biti ponovo izabran na dužnost koju tako briljantno obavlja.